

## Recensioner

---

**Christina Nordin** (2009). *Oordning. Torghandel i Stockholm 1540–1918*. Sekel bokförlag, Lund, tryckt i Polen. (314 sidor, 211 ill.).

Torghandel är en *rumslig* företeelse. Platserna är väl synliga och ofta medvetet planerade i stadsbilden. Varorna som utbjuds hämtas från nära och fjärran produktionsplatser och fraktas med tidens teknik till utbudspunkten, för att sedan forslas till kök, arbetsplatser och soptunnor i staden eller dess närområde. Handeln sker i konkurrens med större och mindre aktörer, dåtidens bodar och butiker och otillåtna mellanhänder och tjuvar. Torghandel är också en företeelse med stark anknytning till *tiden*, i olika skalor. En tidig sommarmorgon 1769 seglar Ulla Winblad från (H)essingen till staden och passerar en skuta: "Ifrån Lovön komma vi, med grönsaker, selleri, mjölk och äpplen klara" (Bellman: Fredmans epistel nr 48). I nutid anländer järnvägsvagnar och långtradartruckar till terminaler tidigt på morgonen, varorna auktioneras ut och körs till folktomma torgplatser, där försäljarna snabbt och rutinmässigt bygger upp sina stånd inför dagens kamp om kunderna. På kvällen monterar stånden ned, överblivna varor samlas ihop eller kastas, beroende på en annan tidsfaktor, hållbarheten. Köpare och säljare agerar i en tidrumsbudget, en kamp med klockan.

Verksamheten förändras även i en årsrytm, efter odlingsåret och de olika fiskarternas och köttjurens reproduktionscykel. I ett längre tidsperspektiv förändras tek-

nik, social kultur och samhällsorganisation, både den formella, lagstiftning och reglering, och den informella – sättet att handla, vem som gör vad. Under hela iden pågår en kamp mellan myndigheten, som reglerar verksamheten, ofta i detalj, och i syfte att effektivisera, men lika ofta med oförutsedda konsekvenser av fusk och orättvisor. Oordning skall stävjas, men regleringarna hänger sällan med i marknadens utveckling.

Christina Nordins bok om Stockholms torghandel kom ut 2009 men har blivit orättvist bortglömd. Den är ett praktverk med innehåll: kartor, referenser, dokument och illustrationer både från Stockholm och jämförda städer i Europa plus en omfattande text som visar torghandelns utveckling och beroende av samhällsförändringen. Boken är inget läromedel, men en fyndmarknad för den som vill visa på sambanden mellan ekonomi, teknik och social organisation i rummet eller för den som intresserar sig för olika former av handel och livsmedelsdistribution över tiden. Aktörerna är ofta kvinnor, månglerskorna är en ofta nedvärderad grupp som Christina Nordin ägnar ett antal särskilt intressanta kapitel. Det handlar om de fattigaste av handelsmännen, alltså oftast kvinnor som till exempel köper upp de varor som bönder och fiskare inte har fått avsättning för under morgonen. Andra tillverkar korv och sylta eller säljer frukt och öl i små mängder. Trots försök till disciplinering – de får enligt en regel från 1570 bara uppehålla sig vid Stora Torget – pågår verksamhet lite varstans, och de "löper kring i hus och gårdar". På 1620-talet utfärdas mera detaljerade förordningar, och kött-

månglerskorna inordnas i ett särskilt skrå. Under 1800-talets första hälft finns omkring 250 månglerskor i Stockholm. Deras verksamhet är oerhört skiftande, somliga är relativt välbärgade men de flesta fattiga. Många är änkor eller gifta med försupna män och måste därför försörja sig genom småhandel.

De tjugo torgens och de nio saluhallarnas tillkomst, läge, användning under dygnet och utveckling är ett annat tema som lämpar sig till stadsexkursioner.

I början av 1900-talet får Stockholm en slakthusanläggning och en första saluhall för parti- och detaljhandel (på Blekholmen mellan Kungsholmen och Nedre Norrmalm), och avsikten är att successivt stänga eller inskränka handeln på de öppna torgen. 1914–1918 införs regler för

de återstående torgen: endast ”inhemska varor” får försäljas, och endast jordbruksprodukter i en detaljerad uppräkningslista. Det blir slutet på bokens framställning, men torghandeln lever och frodas i nya former.

*Oordning* är en historisk kulturgeografi med inslag av geopolitik, kvinnohistoria och ekonomisk geografi. Med sin rikedom på uppgifter är den något oöverskådlig, men den saknar spår av oordning.

Boken kan enklast köpas direkt hos författaren [christina.nordin@dbmail.com](mailto:christina.nordin@dbmail.com) (200 kronor inkl. frakt).

Thomas Lundén

Professor emeritus i kulturgeografi  
Södertörns högskola

**Holm, Fredrik** (1962) Vad är ett miljöproblem? En introduktion med flera perspektiv / Fredrik Holm. 2013 - 2., rev. och uppdaterade uppl. ISBN: 9789144093680

Det är en strid ström av böcker som ges ut och som tar upp ämnen som kretsar kring miljöproblem, klimatförändringar, hållbar utveckling och energifrågor. Naturligtvis viktiga framtidsämnen som ständigt är dagsaktuella. Boken ”Vad är ett miljöproblem”, med författaren Fredrik Holm har nyligen kommit ut i en andra upplaga. Boken tar upp frågor kring miljöhistoria, miljögifter, resursbrist, klimatförändringar, hållbarutveckling och energi vilket vi geografer, som undervisar både i den ”vanliga” skolan och på universitetsnivå, möter dagligen. Bokens rubrik ”Vad är ett miljöproblem?” är en översikt och en introduktion till området miljövetenskap och tar upp

fyra teman med en lång rad infallsvinklar på dominerande miljöproblem, men också på det arbete som görs - eller inte görs, eller borde göras - för att minska problemen. Utgångspunkten är att miljöproblem inte uppstår av sig själva, utan orsakas av människor. Vissa förändringar i naturen uppfattar vi som miljöproblem, andra inte. På vilka grunder? Och varför fortsätter mänskligheten att skapa miljöproblem trots att de är väl kända och ingen vill ha dem? Denna andra utgåva är reviderad och uppdaterad, bland annat med bedömningarna om framtidens klimatförändringar, presenterade av IPCC i september 2013. En bra bok för alla intresserade och genom den senaste revideringen har den blivit ännu bättre. Bokens språk gör att den är lättillgänglig. Boken kostar 306:- på Adlibris.

Bo Magnusson

Naturen för mig: nutida röster och kulturella perspektiv / [redaktionsgrupp: Katarina Ek-Nilsson ...; redaktörer: Lina Midholm, Katarina Saltzman]. - 2014. - ISBN: 9789186959142

”Naturen för mig: nutida röster och kulturella perspektiv” är en bok som berör ämnet ”Natur som kulturarv” något som vi alla berörs av dagligen i någon mån. Boken redovisar ett pågående projekt med dokumentation av människors egna berättelser under rubriken ’Naturen för mig’ och är ett samarbete mellan kulturarvsinstitutioner och forskare vid flera av landets universitet för att med kulturvetenskapliga perspektiv och metoder undersöka naturens roll i samtida vardagskultur. Arbetet har pågått sedan 2010 och knyter an till Unescos konvention om trygghet av det immateriella kulturarvet, där ’kunskap och sedvänjor rörande naturen’ är ett av de tematiska områden som ingår. Projektet genomförs med bidrag från Riksantikvarieämbetets anslag för forskning och utvecklingsinsatser inom kulturmiljöområdet. Begreppet ”plats” är ett återkommande ord vilket vi geografer ofta tar upp i olika undervisningssituationer. Naturen som beskrivs kan finnas både nära och

långt borta i såväl som tid och rum. Vilken betydelse kan naturen ha för oss människor idag och hur förhåller vi oss till naturen är några av de frågeställningar som reflekteras i boken. Skribenterna reflekterar också över förändringar i naturen och människans behov av kontinuitet och förankring. Vår iakttagelse av nedskräpning och andra typer av mänsklig påverkan på naturen redovisas. När jag läste delar av boken gav det mig en hel del tankar kring undervisningen som jag dagligen använder mig av vid mötet med mina studenter. Ur ett etnologiskt perspektiv undersöker författarna i boken naturen som en del av människors vardag och utgår från ett mångsidigt material som har samlats in över hela Sverige genom frågelistor, intervjuer och fältarbeten. Många röster som redovisas ger perspektiv på olika sidor av människors relation till naturen och berör viktiga frågor som: Vad är natur? Var finns den? Vad gör vi där? Mycket läsvärd bok som rekommenderas starkt till alla som har en relation till naturen och det gäller nog oss alla. Boken kostar 240 kronor och kan beställas via Institutet för språk och folkminnen (webbadress: [www.sprakochfolkminnen.se](http://www.sprakochfolkminnen.se)). Boken finns också som pdf.

Bo Magnusson